

Bokmeldinger

Olea Crøger, 2004. *Lilja bære blomster i enge – Folkeminneoppskrifter frå Telemark i 1840-50-åra*. Norsk Folkeminnelags skrifter 112, Oslo. To bind med cd, 383 sider + 112 sider faksimile.

Anmeldt af mag.art. Lene Halskov Hansen.

Udgiverne Brynjulf Alver, Reimund Kvideland og Astrid Nora Ressem præsenterer et kildemateriale og et stykke kultur- og kvindehistorie, der både henvender sig til forskere og til sangere.

Bag den poetiske titel gemmer der sig en indviklet historie, som gør denne udgivelse særlig bemærkelsesværdig og værdifuld. Udgivelsen har for så vidt været undervejs i 150 år, men først nu udgives Olea Crøgers folkemindeoptegnelser fra Telemarken i et samlet værk og i hendes eget navn. Olea Crøger er født i 1801 og døde kun 54 år gammel i 1855. Crøgers materiale hører til det ældste af slagsen i Norge, og udgiverne kalder hende for en pioner. Hun var indsamler og optegner, og hun var sanger og traditionsbærer. Hun førte M. B. Landstad ind i folkeviseverdenen. Hun viste Jørgen Moe, at der fandtes en egen norsk balladetradition, som ikke blot var oversættelser af danske ballader. Og hun åbnede Telemarkens musikalske rigdomme for L. M. Lindeman.

Bind 1 indledes med to kapitler om mennesket, indsamleren og sangeren Olea Crøger, om de indviklede konflikter, der opstod omkring andre indsamleres brug af hendes optegnelser samt om hendes forsøg på at udgive sit materiale. Det andet af disse to kapitler handler specifikt om "Olea Crøger og melodiene". Der gøres nøje rede for redigeringsprincipper for både tekster og melodier.

Alt eksisterende materiale af Crøger er fundet frem fra arkiverne og udgør hovedparten af bind 1: Ballader, diverse viser og stæv, sagn og memorater, eventyr samt en enkelt instrumentalmelodi – ballader og viser udgør størstedelen af materialet. Udgiverne ønsker at gengive Olea Crøgers egenart og følger derfor slavisk hendes tekstoptegnelser uanset fejl og mangler, eventuelle tilføjelser markeres tydeligt. Alle tekster og melodier ledsages af noter og kommentarer for dem, som vil gå i dybden med tekstvariationer og -versioner, som ønsker at kende baggrunden for melodinedskrifterne, eller f.eks. finde en tilsvarende dansk version.

Til flere af balladerne og viserne hører to-tre nedskrifter af samme melodi, også selv om der kun er tale om "ubetydelige" forskelle. Årsagen er, at andre indsamlere – Landstad, Hans Seeberg og Lindeman – spillede en central rolle i Crøgers indsamlingsarbejde. Landstad vædsatte hende højt som indsamler, sanger og samarbejdspartner. Lindeman rettede og tilføjede i hendes melodinedskrifter og brugte hende som kilde. Astrid Nora Ressem har gennem et omhyggeligt analysearbejde forsøgt at skille Crøgers nedskrifter og Lindemans rettelser. Man kan derfor både finde en "oppskrift av Crøger", "Lindemans korrektur på Crøgers manuskript" og "Lindemans renskrift" til een og samme ballade. Lindeman var en dreven nodeskriver. Olea var lidenskabeligt optaget af at gengive, hvad hun hørte. Astrid Nora Ressems analyser viser, at Olea til tider helt undlod at gengive rytme og taktstreger, måske for at få hjælp fra Lindeman, og at hun har noteret en melodi, hvor rytmen går helt på tværs af en fast taktart, "men netopp det er med på å gi melodien et levende uttrykk". Angivelsen af rytmen var problemet – ligesom det var for andre nordiske indsamlere. Fra den danske

tradition ved jeg, hvordan sangerne i en vise til tider og i forskellige grader eksempelvis svæver eller skifter mellem 2/4 og 6/8. De forskellige melodinedskrifter i "Lilja bære blomster i enge" er med til at give et billede af, hvor sammensat og kompleks rytmen kan være i traditionel sang, og hvor vanskeligt det er at gengive traditionel sang som et nodebillede på en tilfredsstillende måde.

Forrest i bind 1 findes en cd med 14 indspilninger af Olea Crøgers optegnelser sunget og spillet af Agnes Buen Garnås og Gøril Ramo Hove, langeleik. At der hører en cd til udgivelsen, og at den ligger forrest i bind 1, falder i god tråd med, at materialet skal være brugbart for dem, som ønsker at tilegne sig viserne, og med Olea Crøger selv, der "så på folkevisene og bygdevisene som viser med både tekst og melodi, ikke bare som en tekst som kunne leses eller en melodi som kunne framføres. Visene skulle synges, og hun nøyde seg ikke med å lytte og skrive ned, men gjorde dem til sine egne gjennom å lære seg sangene selv." Cd'en giver en smuk indsigt i og oplevelse af norsk traditionel sang og den (ihvertfald for os danskere) specielle langeleik. Bind 2 gengiver alle originalmanuskripter som faksimile, herunder også 33 instrumentalmelodier, som Olea Crøger har haft en eller anden forbindelse til.

I begyndelsen af 1960'erne tog Brynjulf Alver fat på at samle Olea Crøgers historie og materiale, måtte lade det ligge, tog det op igen og allierede sig med Reimund Kvideland. De erkendte at det ikke tog et par uger, men et par år at fuldføre arbejdet og fik i mellemtiden også involveret Astrid Nora Ressem som musikvidenskabelig medarbejder. Tilsammen har de udført et detaljeret og prisværdigt arkiv-, decifrerings- og analysearbejde.

De indledende kapitler i bind 1 giver en god og nuanceret indsigt i kompleksiteten

omkring Olea Crøger som indsamler og sanger. Usikkerheder og spørgsmål fremlægges. Var hun egentlig god til at nedskrive melodier, og hvordan gjorde hun? Er hun egentlig traditionel sanger, når hun er født i et borgerligt hjem osv.? Olea var atypisk for sin tid. Hun var født, opvokset og uddannet i et borgerligt miljø, men var mere til udendørsliv, bygdefolk og landbrugsarbejde end til bedsteborgelige dyder. Sammen med to af sine søstre drev hun en gård, som de havde bygget op fra bunden, hun tabte sit hjerte til den mundtlige tradition og var både fortrolig med den "klassiske" sangstil og den traditionelle. At hun "hadde føttene i to miljøer og traditioner" gjorde måske også, "at hun falt litt mellom to stoler og aldri ble helt anerkjent verken som samler eller som sanger". Lindeman brugte hende som kilde, eftertiden har først og fremmest betragtet hende som indsamler. Hvad fremtiden vil gøre, vil tiden efter denne udgivelse vise.

Vi forstår at Olea Crøger trods sin personlighed, sit engagement og sine evner ikke formåede at trænge igennem en verden, som dengang var forbeholdt mænd. I 1842 havde Olea et manuskript parat på 200 sider med ballader og stev. Forlæggeren Malling købte stevsamlingen, men sendte folkevisedelen videre til gennemsyn hos Jørgen Moe. Moe skulle have foreslået, at hun mod et honorar fra forlæggeren kunne lade viserne indgå i en udgivelse sammen med hans egne optegnelser. Hun accepterede, men intet hændte, og hermed startede en farce, som i virkeligheden var en tragedie. Kort fortalt satte indsamlere og forlæggere sig resolut på hendes folkeviseoptegnelser og udgav dele af hendes materiale uden at nævne hendes navn. Hun forsøgte flere gange at få sit manuskript tilbage, men vist nok uden held. Sikkert er det, at manuskriptet er bortkommet. Det synes at have

været altoverskyggende for hende at materialet – og ikke hun selv – blev kendt af offentligheden, og at indtægterne fra bogudgivelsen skulle have gået til et asyl i Telemarken. Historien om Olea Crøger er på godt og ondt et stykke interessant kultur- og kvindehistorie fra 1800-tallet.

Flere forhold tilsammen gør “Lilja bære blomster i enge” enestående: Det detaljerede analysearbejde af melodinedskrifterne, hvor forskellige nedskrifter af samme melodi præsenteres og forklares, faksimilegengivelse af hele materialet, og at historien om og materialet af en af Norges pionerer for første gang udgives samlet, hvorved noget af det ældste norske materiale af denne slags præsenteres. Dertil kommer, at man har valgt at lade cd'en få en central plads i udgivelsen. Udgivernes prioritering af analysearbejdet omkring melodinedskrifterne kan ikke roses nok. “Lilja bære blomster i enge” bidrager på bedste vis til at belyse nuancer og kompleksiteter i traditionel sang og i nedskrivningen af melodierne. Samtidigt er materialet let tilgængeligt for dem, som ønsker at tilegne sig viser og andet godt. Det er svært at være andet end meget glad og tilfreds.